

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

Høring - ønsker innspill til stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv

Innledning

Norge har en internasjonal forpliktelse i å styrke de samiske språkene og sikre at hensynet til samer som urfolk blir ivaretatt. En videre utvikling og bevaring av de samiske språkene er avhengig av at samiske barn og unge kan tilegne seg og bruke språkene i barnehage og skole. Samiske barn må få oppleve samisk kultur og språk, uavhengig av hvor i landet barna bor. Samiske elevers rettigheter kan ikke være tilbudsstyrt. Samiske barn og ungdom må ha rett til opplæring i og på samisk, til tross for at det er et stort underskudd på lærere som kan undervise i flere fag på samisk og som samtidig oppfyller kompetansekravene i de ulike fagene. Mangelen på samiskspråklige lærere må løses gjennom en langsiktig satsing på samisk språk og kultur, kombinert med mer kortsiktige rekrutteringstiltak. Rekruttering til lærerutdanningene starter allerede i barnehage og grunnskole, gjennom mulighetene for språkopplæring på samisk.

Barnehagen

Samiskspråklig barnehager er det viktigste enkelttiltaket for å sikre flere samiske språkbrukere. Det er gjerne gjennom barnehagen at elever rekrutteres til opplæring både i og på samisk. Målet må være at flere barn får et samisk barnehagetilbud.

Det er viktig at språklige rettigheter blir regulert i lovverk. I barnehageloven står det at kommunen «har ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. I øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur.» Kommunene er med andre ord gitt et ansvar, men barnehageloven gir ikke en plikt for kommunen til å gi et samiskspråklig barnehagetilbud. Loven gir heller ikke en individuell rett til plass i en samiskspråklig barnehage eller avdeling. Etter Utdanningsforbundets syn er barnehageloven for lite forpliktende på dette området. Det må tydeliggjøres hva som ligger i kommunens ansvar for å legge til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og kultur. Samiske barnehagetilbud prioriteres ofte ikke høyt nok i en stram kommuneøkonomi. En konsekvens av dette er at det varierer fra kommune til kommune hvilke rettigheter samiske barn og foreldre har. Vi mener det er behov for et klarere regelverk som i sterkere grad konkretiserer kommunens forpliktelser, slik at etablering av

samiske barnehage tilbud ikke i like stor grad skal være basert på kommunenes lokale prioriteringer.

Alle samiske elever i Norge har rett til å få opplæring i samisk uansett bosted. Utdanningsforbundet mener barn i barnehagen må sidestilles med elever i grunnskolen, og gis en individuell rett til et samisk barnehage tilbud uavhengig av hvor i landet de bor. Utdanningsforbundet mener støtteordningene for å rekruttere nok samiskspråklige ansatte i barnehagen må styrkes. Det må gis stipend til assistenter som vil ta barnehagelærerutdanning og det må innføres et system med høyere lønnstrinn for barnehagelærere med tilleggskunnskap i samisk.

Grunnopplæringen

Det er på tide at nasjonale myndigheter tar et større ansvar når det gjelder samiske elevers rett til likeverdig opplæring. Styrket opplæring i samisk for alle samiske elever er et av de viktigste tiltakene for å styrke samisk språk og kultur, hindre språkskifte og sikre rekruttering. Vi mener det er en svakhet ved regelverket at samiske barns rettigheter til å få opplæring på samisk er avhengig av at et visst antall andre barn i kommunen også krever slik opplæring. Minimumsgrensen på ti elever er særlig vanskelig i de sør- og lulesamiske områdene og i nordsamiske områder utenfor Indre Finnmark. Med sentralisering og flytting fra samiske områder vil denne retten på vilkår av elevtall, bare være reell i store byområder. For elever som flytter til mindre sentrale strøk utenfor samiske områder, vil retten i liten grad være faktisk til stede. Kravet om ti elever kan dermed fungere som et redskap for skoleeiere til å avgrense samiskopplæringen, og ikke som en nøkkel til å rekruttere flere samiske språkbrukere. Det er også svært uheldig at barn som har startet denne opplæringen kan miste tilbudet dersom de blir færre enn seks i gruppen. Dette skjer eksempelvis når andre elever flytter, eller blir ferdige med grunnskolen.

Et godt samiskopplæringstilbud bør heller ikke fordre at elevene enten får lengre skoledag eller mindre tid til opplæring i øvrige fag. Det samiske opplæringstilbudet kan lett fremstå som mindre attraktivt, og dermed velges bort, når opplæringen gis utenom den ordinære opplæringen, på en annen skole eller ved at elevene tas ut i andre timer for å få samiskundervisning.

Hospiteringsordninger og språksamlinger er viktige for at elevene skal bli tospråklige. Det å være en del av et samiskspråklig miljø er grunnleggende for både elevenes språktilegnelse og samiske barns identitetsutvikling. Utdanningsforbundet mener derfor opplæring i samisk i et samiskspråklig miljø bør være en rettighet som gis uten vurderinger. Denne retten bør gjelde for elever som får fjernundervisning, og for elever som får opplæring av en lærer alene eller på skoler med et svært lite samiskspråklig miljø. Tilskuddsordningen bør utvides til også å dekke kostnader for de kommunene som tilbyr elevene å delta på språksamlinger utover fjernundervisning eller klasseromsundervisning.

Det har i flere tiår vært kritisk mangel på lærebøker og andre læremidler på samisk. Situasjonen er preget av ansvarspulverisering mellom kommuner, forlag, Sametinget og direktoratet og departementet. Det samiske lærermiddelutviklermiljøet er lite, og på grunn av lavt elevtall har utviklerne liten inntjening på salg av samiske læremidler. Lærermiddelutvikling utføres ofte på deltid av lærere, og forlagene konkurrerer på den måten om knappe fagressurser med skoler og andre institusjoner.

Utdanningsforbundet mener det er nødvendig å lovfeste en rett til læremidler på de tre samiske språkene, på lik linje med elevers rett til læremidler på bokmål og nynorsk. Dette bør ses i sammenheng med at samer er anerkjent som urfolk med rett til å sikre og utvikle sitt språk og sin kultur.

Samene er et folk i fire land og det er derfor naturlig å samarbeide på tvers av grensene om læremiddelutvikling. NOU 2016:18 Hjertespråket, anbefaler at det etableres et nordisk læremiddelsamarbeid. Utdanningsforbundet er enig i dette og mener det bør opprettes samiskspråklig opplæringstilbud for elever på tvers av landegrensene. Dette innebærer både samarbeid om felles lærerutdanning og utvikling av læremidler og læreplaner. I tillegg til å sikre de samiske språkene må det legges til rette for et opplæringstilbud som er forankret i samiske verdier, tradisjonell kunnskap og kulturarv. All opplæring skjer ikke i klasserommet, og for å kunne ivareta samisk kulturarv er det avgjørende at samiske elever får opplæring i tradisjonelle næringer, og gis utvidede permisjonsordninger for å eksempelvis følge vårflytten.

Lærerutdanningene

Det er viktig at opplæringen i samisk som 1. og 2. språk fungerer godt. Det store frafallet fra opplæringen i samisk i videregående opplæring gir grunn til bekymring for bruken av samisk språk, og for rekruttering av samiskspråklige til lærerutdanningene og høyere utdanning for øvrig.

Det er en reell mangel på samisktalende barnehagelærere og på lærere som kan undervise i og på samisk, spesielt i sør- og lulesamisk, og det er få søkere til de samiske lærerutdanningene. Utdanningsforbundet mener det bør iverksettes en betydelig nasjonal satsing for å få et tilstrekkelig antall samiskspråklige lærere. Dette er avgjørende for det samiske samfunns fremtid. Det må iverksettes sterkere økonomiske virkemidler fra nasjonalt hold, som studiepermisjon med lønn, ettergivelse av studielån og høyere lønnstrinn for lærere med tilleggskunnskap i samisk. Her må også norskspråklige elever og studenter ses på som aktuelle studenter til samisk lærerutdanning. Det bør i tillegg vurderes å inkludere samisk språk som ett av fagene i de norske lærerutdanningene.

For å kunne utdanne nok lærere er det behov for flere samiskspråklige lærerutdannere med kompetanse på doktorgradsnivå. Vi mener det derfor bør innføres øremerkede doktorgradsstipender og førstelektorprogrammer i samisk språk og kultur ved høyskolene og universitetene.

Med vennlig hilsen

Morten Solheim
Seksjonsleder

Hanne Fehn Dahle
Seniorrådgiver

Brevet er elektronisk godkjent og har derfor ingen håndskrevet signatur.

